

UO'K: 768 (3)

Halim XAKIMOV,

Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti Samarqand filiali o'qituvchisi

E-mail: sam.bad@bk.ru

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) F.Davronova taqrizi ostida

INGLIZ TILI FANI O'QITUVCHILARINING KASBIY RIVOJLANISHI

Аннотация

Ushbu maqolada ingliz tili fani o'qituvchilarining shaxsiyati va ularning kasbiy rivojlanishi o'rtasidagi yaqin va murakkab bog'liqlik ko'rsatilgan. Uzlüksiz kasbiy rivojlanish va malaka oshirish jarayonida ingliz tili o'qituvchilarining shaxsiy va kasbiy rivojlanish usullari haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: kasbiy rivojlanish, malaka oshirish, sertifikatlar, shaxsiy rivojlanish.

ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ УЧИТЕЛЕЙ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Аннотация

В данной статье показана тесная и сложная связь между личностью учителей английского языка и их профессиональным развитием. Обсуждаются методы личностного и профессионального развития учителей английского языка в процессе непрерывного профессионального развития и повышения квалификации.

Ключевые слова: профессиональное развитие, повышение квалификации, сертификаты, личностное развитие.

PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF ENGLISH LANGUAGE TEACHERS

Аннотация

This article shows the close and complex relationship between the personality of English teachers and their professional development. Methods of personal and professional development of English language teachers in the process of continuous professional development and advanced training are discussed.

Key words: professional development, advanced training, certificates, personal development.

Kirish. Jahonda yuz berayotgan globallasuv sharoitida pedagoglarning intellektual darajalariga qo'yiladigan talablarning ortib borishi ularning malakasini uzluksiz oshirish va refleksiv ko'nikmalarini rivojlantirishga e'tiborni kuchaytiradi. So'nggi yillarda ingliz tilini o'rganish va o'rgatish davr, zamon talabiga aylanib bormoqda. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015-yil 25-martdagi "Umumta'lim muassasalarining chet tillar o'qituvchilari malakasini va kasb mahoratini oshirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 67-sonli Qarori [1] ga ko'ra umumta'lim muassasalari chet tillar o'qituvchilarining kasbiy va pedagogik mahoratini takomillashtirish uchun ularning kasbiy mahoratini oshirishning doimiy ishlaydigan har haftalik kurslarini o'tkazish tartibini belgilangan edi. O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasida "...uzluksiz ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, sifatli ta'lim xizmatlari imkoniyatlarini oshirish, mehnat bozorining zamonaviy ehtiyojlariga mos yuqori malakali kadrlar tayyorlash" [2] vazifasi belgilanib, bu borada pedagoglarning kasbiy kompetentligini doimiy oshirib borishga qulay sharoitlar yaratish, malaka oshirish turlari va shakllarini kengaytirish hamda o'zaro aloqadorligini ta'minlash orqali kutilgan natijalarga erishish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ko'p millatli va ko'p madaniyatli jamiyat rivojlanishining zamonaviy sharoitida pedagoglarning, ayniqsa chet tili o'qituvchilarining pedagogik kompetentligi, kasbiy rivojlanishi alohida e'tiborni talab qiladi, bu ularni malaka oshirish jarayonida ijodiy kasbiy faoliyatini rivojlantirishning ajralmas qismi hisoblanadi. Shu sababli, chet tili o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi mavzusi eng dolzarb mavzulardan biridir. O'qituvchining muhim fazilatlarida orasida eng muhimi bu boshqalarga bo'lgan munosabatida o'z-o'zini

tahlil qilish qobiliyati, o'z pozitsiyalarini, munosabatlarni, qarorlarini, harakatlarini obyektiv baholash qobiliyatidir, chunki o'qituvchi har bir inson muvaffaqiyat va xatolarga haqli ekanligini tushunishi kerak. Oxir-oqibat, o'qituvchi o'z his-tuyg'ularini boshqarishga, boshqalarga dushmanlik va salbiy munosabatni tiyishga intilishi kerak. Og'ir vaziyatda his-tuyg'ularni ushlab turish juda qiyin, ammo bag'rikengliksiz o'qituvchi faqat munosabatlarni murakkablashtiradi. Shuning uchun o'qituvchining doimiy ravishda kasbiy rivojlanib borishi talab etiladi.

Ingliz tili o'qituvchilari oldiga jamiyat boshqa fan o'qituvchilarining ma'suliyatlaridan ortiqroq ma'suliyat yuklanadi. Chunki ular bir vaqtning o'zida chet tili grammatikasi, talaffuzi va xalq madaniyati bo'yicha ham ta'lim berib, bilim qasrining poydevorini qurishda bevosita ishtirok etadilar. Har haftalik kurslarning maqsadi chet tillar o'qituvchilarining og'zaki nutq ko'nikmalarini rivojlantirish, bolalarni boshlang'ich sinflarda o'qitishga ustunlik bergan holda maktabda chet tillarni o'qitish metodikasini takomillashtirish, metodik qo'llanmalardan foydalanishda o'qituvchilarga yordam berish, o'qituvchilarni lavozim maoshiga oylik ustamani olish uchun test sinovlaridan o'tishga tayyorlash, shuningdek ularni doimiy ravishda mustaqil tarzda kasbga doir bilim olishga yo'naltirishdan iborat.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Jahon hamjamiyatiga integratsiyalashish va ijtimoiy-madaniy jarayonlarning globallasuvi sharoitida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal sur'atlar bilan rivojlanishi o'zaro muloqot vositasi sifatida chet tillarni o'rganishga ehtiyojni yanada kuchaytirmoqda. Shu jihatdan malaka oshirish tashkilotlarida xalqaro ma'lumot almashinuv tizimi, ta'limni individuallashtirish va differensiyalash, ingliz tilini o'rgatish jarayonida o'qituvchilarning kommunikativ

kompetensiyasini rivojlantirishda raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish metodlarini, nutqiy malakalarning rivojlanganlik darajalarini o'lchash mezonlarini ishlab chiqish, ularning zamonaviy ta'lim talablariga mosligini ta'minlash toбора dolzarb bo'lib bormoqda.

Jahon pedagogikasida o'qituvchilarning kasbiy malakasini oshirish muammolari D.Didro, F.A.Distervega, J.A.Komenskiy, D.Lokk, S.G.Ter-Minasova, K.D.Ushinskiy va S.T.Shatskiylarning ilmiy-pedagogik tadqiqotlarida muhim o'rin tutadi. Bundan tashqari malaka oshirish tizimida pedagog kadrlar tayyorlashni takomillashtirishning ilmiy-nazariy asoslari G.S.Alshuller, A.A.Verbitskiy, G.I.Ilyin, Y.N.Kulyutkin, E.M.Nikitin, K.A.Nefedov, V.G.Onushkinlar tomonidan asoslab berilgan.

Bugungi kunda U.I.Inoyatov [3], R.K.Choriyev [4], Sh.A.Abdullayeva va B.B.Sobirov, D.B.Sultonmurodov [5], A.X.Aminov [6], A.D.Asqarov [7] larning tadqiqotlarida xalq ta'limi xodimlarining malakasini oshirish tizimida va o'qituvchilarning shaxsiy hamda kasbiy rivojlanishi asoslab berilgan. Biroq, ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy rivojlanishi va ularning shaxsiyatlarini o'rnatidagi bog'liqlikka oid tadqiqotlar juda kam.

Hozirgi vaqtda adabiyotlarda o'qituvchining kasbiy rivojlanishi bilan kasbiy o'sishi tushunchalari sinonim holda qo'llanilmoqda. B.F.Isayevning fikricha, kasbiy rivojlanish - bu kasbiy ishni amalga oshirishda shaxsiyatning barcha fazilatlarini shakllantirish, o'sish, integratsiya qilish va amalga oshirishdir [8].

N.L.Torgunskayaning ta'kidlashicha, kasbiy kompetensiya - bu bilim, ko'nikma va malakalar, shu jumladan o'qituvchi faoliyatida ularni amalga oshirish usullari hisoblanadi [9]. Kasbiy kompetensiya - bu faoliyat va kommunikativ xarakterdagi quyi tuzilmalar elementlarining uyg'un kombinatsiyasidir.

Jahon ta'lim amaliyotida ta'lim oluvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda pedagogik va axborot texnologiyalarini keng ko'lamda qo'llashga bo'lgan ehtiyoj tobora ortmoqda. Shu jihatdan raqamli axborot-kommunikatsion texnologiyalarining taraqqiyoti natijasida yuz berayotgan globallashuv va axborotlashtirish jarayonlari ta'lim tizimini zamonaviylashtirish zaruratini keltirib chiqarib, xalqaro muloqot vositasi hisoblangan xorijiy tillar ta'limiga bo'lgan talabni yanada kengaytirmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi. Zamonaviy chet tili o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasining mazmuni kasbiy-pedagogik kompetensiyalarning majmui bo'lib, ular quyidagilarni o'z ichiga oladi: kommunikativ (lingvistik, nutqiy va ijtimoiy-madaniy) va umumiy pedagogik (uslubiy). Chet tili o'qituvchisi kasbiy kompetensiyasi mazmunining muhim asosi, tashkil etuvchi elementi uslubiy kompetensiyadir, shuning uchun u uning kasbiy malakasining asosiy ko'rsatkichi hisoblanadi. Ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy rivojlanishida ana shu kompetensiyalar muhim hisoblanadi.

Tahlil va natijalar. Chet tillarini o'qitish tizimi va ingliz tili fani o'qituvchilarini kasbiy rivojlantirishning hozirgi bosqichida quyidagilar ustuvor vazifalar hisoblanadi:

- xorijiy tillar bo'yicha ta'lim sifatini mahalliy va xalqaro talablarni hisobga olgan holda oshirish;
- chet tili ta'limida innovatsion texnologiyalardan keng foydalanish;
- ta'lim muassasalarida sifat jihatidan yangi faoliyatni amalga oshirishga qodir bo'lgan malakali pedagog kadrlar tayyorlash;

- uzluksiz ta'limning zamonaviy tizimini shakllantirish;

- bir nechta xorijiy tillarni o'rganish imkoniyatini ta'minlash.

Ushbu vazifalarni amalga oshirish uchun esa quyidagi ishlarni amalga oshirish talab qilinadi:

- pedagog kadrlarga yangi malaka talablarini ishlab chiqish;
- o'quvchilarning o'quv, ilmiy va amaliy faoliyatining integratsiyasini joriy qilish;
- ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash;
- maktabgacha, boshlang'ich, o'rta va yuqori ta'lim bosqichlarida chet tillarini o'qitishni takomillashtirish uchun shart-sharoitlar yaratish;
- chet tilini maktabgacha o'qitishni joriy etish;
- boshlang'ich sinflardan boshlab chet tilini o'qitish jarayonini takomillashtirish;
- pedagog kadrlar malakasini oshirishning turli shakllarini takomillashtirish
- chet tilini o'qitish metodikasi bo'yicha dars soatlarini ko'paytirish.

Albatta, yuqorida sanab o'tilmagan boshqa muammolar ham bor va bular chet tillarini o'qitish tizimi sezilarli modernizatsiyani talab qilishi orqali o'quvchilarni o'qituvchi bilan birgalikda fikrlash va izlashga o'rgatadi. Murakkab savollarga javoblar topish, stereotiplarlarni yo'q qilishga yordam beradi. Natijada o'quv jarayoni yangi sifat darajasiga ko'tariladi. Demak, o'qituvchining integrativ modeli nafaqat kasbiy, balki umumiy kasbiy kompetensiyalar va mohiyatni aks ettiruvchi bilimlarni ham o'z ichiga olgan yaxlit tasvir degan xulosaga kelishimiz mumkin. O'qituvchining kasbiy faoliyati, ularning o'zaro ta'siri mexanizmlari, kasbiy yutuqlarning shaxsiy darajasi va uning professional harakatchanlik qobiliyati bilan belgilanadi.

Xulosa va takliflar. Umumjahon miqyosida axborot tizimining globallashib borayotgani dunyoning yetakchi ta'lim muassasalarida ijtimoiy-madaniy strategiyalar samaradorligini oshirish va chet tili mutaxassislarining kasbiy va ijtimoiy-madaniy kompetentligini rivojlantirishda axborot kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llashga doir innovatsion faoliyatda yo'naltirilgan ilmiy izlanishlar olib borilishi kuchaydi.

Zamonaviy chet tili fani o'qituvchisi o'zining bilim, ko'nikma va malakalarini amaliyotda, ya'ni ta'lim-tarbiya jarayonini sifatli tashkil etishda samarali qo'llay olishi - kasbiy kompetentligining eng asosiy komponentidir. Jumladan, dunyo va mamlakatda ta'lim taraqqiyoti bosqichlarini bilishi, maktab ta'limi tizimida o'quv-tarbiya jarayoni mazmunini ta'minlashga, uzviylik va uzluksizligiga amal qilishi lozim. Bundan tashqari kompyuter, axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish va pedagogik faoliyatida qo'llay olish ko'nikmalariga ega bo'lishi zarur.

Demak, ingliz tili fani o'qituvchilari uchun kasbiy rivojlanish pedagog uchun intilishi lozim bo'lgan kasbiy cho'qqi va faoliyatining konseptual loyihasi bo'lishi zarur. Chet tili o'qituvchisi doimo turli murakkablikdagi kasbiy vazifalar va pedagogik vaziyatlarining maqbul yechimini topishga layoqatli, yangiliklar uchun ochiq, tashabbuskor, intiluvchan bo'lishi kerak bo'ladi. Bu jarayon chet tili o'qituvchisidan o'z faoliyatiga munosabatini o'zgartirishni, lozim bo'lsa, qayta qurishni talab etadi. Bu esa tizimning ustuvor vazifalaridan biridir.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015-yil 25-martdagi "Umumta'lim muassasalarining chet tillar o'qituvchilari malakasini va kasb mahoratini oshirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 67-sonli Qarori. <https://lex.uz/docs/-2607658>.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сон Фармони. – Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда.
3. Иноятов У.И. Халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш таълими сифати ва самарадорлигини таъминлашда замонавий ёндашувлар // “Халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш таълими сифати ва самарадорлигини таъминлашнинг долзарб масалалари” мавзусидаги респ. илмий-амалий конф. мат.тўп. – Тошкент, 2017. – Б. 11-14.
4. Чориев Р.К. Малака ошириш тизимини модернизациялашнинг ўзига хос хусусиятлари // Замонавий таълим. – Тошкент, 2014. – №2. – Б. 22-25.
5. Абдуллаева Ш.А., Собиров Б.Б., Султонмуродов Д.Б. Замонавий ўқитувчининг компетенцияси. – Т.: “Komron press”, 2015. – 92 б.
6. Аминов А.Х. Умумий ўрта таълим педагог ходимларини малакасини ошириш тизимини такомиллаштиришнинг назарий ва амалий асослари: пед. фан. ном... дисс. автореферати. – Тошкент, 2004. – 21 б.
7. Аскарлов А.Д. Халқ таълими ходимлари малакасини масофадан ошириш тизимини такомиллаштириш: пед. фан... (PhD) дисс. автореф. – Тошкент, 2017. – 51 б.
8. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя : учебное пособие. - М.: Академия. - 2015. - 102 с.
9. Торгунская Н. Л. Личностное знание как механизм развития педагогических инноваций // Знание. Понимание. Умение. - 2016. - №1. - С. 15-19.